

HETEDIK KÖNYV

1

A barátságról –
arról, hogy mi az és milyen fajta tartozik;
arról, hogy mi teszi a barátot,
aztán arról, hogy
vajon egy vagy többféle értelemben használjuk-e
a barátság kifejezést,
és ha többféleképpen,
akkor hányféle értelemben;
továbbá arról, hogy
hogyan kell viselkednünk a barátunkkal szemben,
és hogy a barátság vonatkozásában
mi az igazságos –
mindezekkel a kérdésekkel kapcsolatban
nem kevésbé szükséges a vizsgálódás,
mint az erkölcsre vonatkozó szép
és választásra érdemes dolgok tekintetében.

A barátság létrehozása
az államtudomány
legfőbb feladatának minősül,
és erre a célra vonatkoztatva
szokás az erényt hasznosnak nevezni.

Hiszen elfogadhatatlan, hogy
barátai legyenek egymásnak az olyan emberek,
akik igazságtalanul viselkednek egymással szemben.

Továbbá
mindnyájan azt mondjuk, hogy
az igazságos és igazságtalan dolog
a barátok között fordul elő a leginkább,
mert úgy tűnik, hogy
a derék férfiú ugyanaz, mint a barátságos férfiú,
a barátság pedig valamiféle,
az erkölccsel kapcsolatos lelki alkat.

És ha valaki azt kívánja elérni, hogy
az emberek ne jogtalankodjanak,
elegendő, ha barátságot teremtsz közöttük,
igaz barátok ugyanis nem jogtalankodnak egymással.

De akkor sem jogtalankodnak egymással az emberek,

ha igazságosak.

Az igazságosság és a barátság tehát
vagy azonosak,
vagy igen szoros kapcsolatban állnak egymással.

Tegyük még hozzá, hogy
a barátot a legnagyobb jók közé soroljuk,
a barát hiányát és a magányt pedig
a legkeservesebb dolognak tartjuk,
hiszen az egész élet
és az önként vállalt közösség
annyit jelent, hogy
barátok között vagyunk.

Hiszen napjainkat
a háznép, a rokonok, a társak között töltjük,
vagy a gyermekekkel, vagy a szülőkkel,
vagy a feleségünkkel.

És a magánjellegű,
a barátainkkal szemben gyakorolt igazságosság
egyedül tőlünk függ,
míg a többiekkel szemben
ezt a törvény szabja meg és nem tőlünk függ.

Sok a nehéz kérdés a barátsággal kapcsolatban.

Lássuk először azok véleményét,
akik mintegy kívülről tárgyalják
és tág értelemben beszélnek róla.

Ugyanis
némelyek úgy látják, hogy
a hasonló a hasonlónak barátja.
Ezért mondják, hogy
"mindig a hasonlót vezeti az isten a hasonlóhoz",
"csóka a csóka mellé telepszik",
"megismeri tolvaj a tolvajt és farkas a farkast". –

A természetfilozófusok meg
az egész természetet igyekeztek rendszerbe foglalni
azáltal, hogy felvették a "hasonló a hasonlóhoz húz" elvét.

Ezért mondotta
Empedoklész, hogy

a kutya is azért fekszik a cserépen,
mert ahhoz hasonlít leginkább.

Néhányan tehát így vélekednek a baráti kapcsolatokról.

Mások meg azt mondják, hogy
az ellentétes az ellentétessel barátkozik,
hiszen a szeretett lény
és az, aki vágyakozik utána,
mindenki szerint barátai egymásnak,
márpedig a száraz nem a száraz után,
hanem a nedves után vágyakozik.

Innen a mondás, hogy
"vágyódik záporra a föld"
és "mindenben édes a változás",
lévén a változás átmenet az ellentétbe;
a hasonló meg ellensége a hasonlónak,
mert "gyűlöli a fazekas a fazekast",
és azok az élőlények,
amelyeknek táplálékuk azonos,
ellenségei egymásnak.

Maguk a vélemények tehát ennyire eltérőek.

Hiszen egyesek
a hasonlót gondolják barátnak
és az ellentétet ellenségnek,
"a többel mindig ellenséggként száll szembe a kevesebb,
a gyűlölet napja virrad",
továbbá
az ellentétesek helyüket tekintve is
távol vannak egymástól,
míg a barátság összehozza az embereket.

Mások meg
az ellentétesekről gondolják, hogy
barátok,
és Hérakleitosz elítéli a költőt,
aki így ír:
"bár veszne ki a viszály
az istenekből és az emberekből",
hiszen akkor nem volna harmónia,
ha nem lenne magas és mély,
és élőlények sem lennének nőstény és hím nélkül,
ezek pedig ellentétesek egymással.

Ez a két vélemény létezik tehát a barátságról,
igen általános, hiszen egymástól távol eső vélemények.

Más nézetek azonban
közelebb vannak egymáshoz
és jobban alkalmazhatók a megfigyelt tényekre.

Egyesek számára ugyanis
képtelenségnek tűnik, hogy
hitványak barátai legyenek egymásnak,
mert csak a jók lehetnek azok.

Mások számára meg
az tűnik lehetetlennek, hogy
az anyák ne szeressék gyermekeiket.

Ez a fajta szeretet
az állatokban is megvan,
hiszen azok akár a halált is választják
ivadékaik érdekében.

Megint mások
úgy vélekednek,
egyedül a hasznos dolog
szolgálhat barátság alapjául.

Bizonyíték erre az, hogy
mindenki a hasznos dolgokra törekszik,
a haszontalanokat azonban maguk vetik el maguktól,
ahogyan a tiszteletreméltó Szókratész mondotta,
a nyálat, a hajat és a körmöt hozva fel példaként –
és hogy a haszontalan részeket elvetjük,
végül magát a testet is, amikor meghal az ember,
hiszen a holttest haszontalan.
Csupán ahol hasznót hoz, ott őrzik meg,
mint Egyiptomban.

Nos hát,
úgy tűnik mindezek kissé ellentmondanak egymásnak.

Mert
a hasonló nem hasznos a hasonló számára,
az ellentét meg a legtávolabb van a hasonlóságtól
és az ellentétes
a leginkább haszon nélkül való az ellentétes számára,
hiszen az ellentétes:

ellentétének a pusztulása.

Továbbá némelyek úgy gondolják,
barátot könnyű szerezni,
mások meg úgy vélik, a legritkább dolog, hogy
az ember megismer egy barátot
és ez nem is lehetséges szerencsétlenség nélkül;
hiszen amíg valakinek jól megy sora,
mindenki a barátjának akar látszani.

Megint mások azt mondják, hogy
azoknak sem érdemes hinnünk,
akik a bajban kitartanak mellettünk,
mert becsapnak bennünket és színlelnek:
szerencsétlenségünkben társunkul szegődnek,
hogy így szerezzék meg barátságunkat arra az időre is,
amikor megint jól megy sorunk.

2

Olyan érvelést kell találnunk,
amely a lehető legjobban megvilágítja
a kérdéssel kapcsolatos nézeteket
és megoldja az aporiákat és az ellentmondásokat.

Ez akkor következik be,
ha kitűnik, hogy
az egymással szembenálló nézetek értelmesek.
Az ilyen érvelés van leginkább összhangban a tényekkel.

Végeredményben
az ellentétes nézetek
megállják a helyüket,
hogya amit mondunk,
az egyik értelemben igaz, a másokban meg nem.

Az is nehéz kérdés, hogy
vajon a gyönyörködtető
vagy a jó
ösztönöz-e a barátságra.
Ugyanis ha azt szeretjük,
ami után vágyódunk –
mindenekelőtt a szerelmi vágy ilyen,
hiszen "nem igazán szeret az, aki nem mindig szeret",
a vágy meg a gyönyörködtetőre irányul,
így hát a gyönyörteli az,

amely iránt barátsággal vagyunk.

Ha pedig azt szeretjük,
amit kívánunk magunknak,
úgy a jó iránt vagyunk barátsággal.
A gyönyörködtető és a jó két különböző dolog.

Mivel meg kell kísérelnünk, hogy
ezekre és a velük rokon kérdésekre
világos magyarázatot adjunk,
válasszuk a következő kiindulópontot.

Amire törekszünk
és amit kívánunk,
az vagy a jó vagy a látszólagos jó.

A gyönyörködtetőre is
azért törekszünk,
mert valamiféle jónak látszik.
Némelyek ugyanis ilyennek vélik,
mások meg ilyennek képzelik,
ha nem is vélik ennek.
Hiszen
a léleknek nem azonos részében található
a képzelet és a vélekedés.

Mármost nyilvánvaló, hogy
zámunkra mind a jó,
mind a gyönyörködtető kedves.

Miután ezt megvilágítottuk,
más kiinduló tételt kell választanunk.

A javak közül
egyesek feltétlenül jók,
mások meg valakinek a számára jók,
de nem feltétlenül azok.

És a feltétlenül jók,
meg a feltétlenül gyönyörködtetők
ugyanazok a dolgok.

Azokról a dolgokról ugyanis,
amelyek az egészséges testnek hasznára vannak,
azt mondjuk, hogy
a test számára feltétlenül jó dolgok,

de a beteg test számára hasznos dolgokról,
például a gyógyszerekről vagy a műtétekről
nem mondjuk ezt.

Ugyanígy
feltétlenül gyönyörködtető dolgok azok,
amelyek az egészséges és ép test számára ilyenek,
például ilyen az, hogy
az ember fényben él,
de nem ilyen, ha sötétben él.
Mégis a szembeteg számára fordított a helyzet.

És nem az a bor kellemes,
amely az iszákosságtól dadogóvá vált
emberek számára ilyen,
még ha nem is vegyítenek hozzá borecetet,
hanem amelyik a romlatlan érzékű
ember számára kellemes.

Ugyanígy
a lélek esetében sem az a feltétlenül kellemes,
ami a gyermekek és az állatok számára ilyen,
hanem ami a megállapodott ember számára az.

Természetesen
az a kettő is felmerül bennünk,
de csak emezt választjuk.
Ahogyan
a gyermek és az állat
aránylik
a megállapodott emberhez,
úgy aránylik
a hitvány és ostoba a derék és okos emberhez.

Az utóbbiak számára
azok a dolgok kellemesek,
amelyek megfelelnek lelki alkatuknak,
az annak megfelelőek meg a jó és a szép dolgok.

Mivel a jó kifejezés több értelmű
- hiszen azt is így nevezzük,
ami minőségét tekintve jó,
meg azt is, ami hasznos és használható -,
továbbá
a kellemes
egyrészt

mint feltétlenül kellemes feltétlenül jó is,
másképp,
mint valakinek a számára kellemes: látszólag jó –
ezért ahogyan az élettelen dolgok körében
ezen jellemzők mindegyike szerint
kiválaszthatunk és szerethetünk egy dolgot,
ugyanígy járhatunk el az emberekkel is:
az egyiket szerethetjük
a lelki minőségéért és erénye miatt,
a másikat azért,
mert hasznos és használható,
megint egy másikat,
mert kellemes,
és a gyönyörűség miatt.

Barátunkká akkor válik valaki,
ha szeretjük, és ő viszonzza,
és ez nem marad valamiképp rejtve előttünk. –

Szükségszerű tehát, hogy
a barátságnak három formája legyen
és hogy ezek sem szünönümák,
sem egyetlen nemnek a fajtái,
sem pedig pusztán homonümák nem lehetnek.

A három formát ugyanis
egy bizonyos
egyetlen barátság vonatkozásában
nevezzük így,
amely az első.

Így van ez
az orvosi kifejezéssel is:
beszélünk a lélek és a test orvosi funkciójáról,
meg orvosi eszközről és orvosi munkáról,
de legfőképpen az elsőt értjük rajta.
Az első pedig az,
amelynek a meghatározása
a többinek a meghatározásában benne van.

Például orvosi eszköz az,
amelyet az orvos használhat,
míg az orvos meghatározásában
nincs benne az eszköz meghatározása.

Tehát

mindenütt az elsőt szokás keresni,
mivel pedig az általános: első,
az emberek úgy fogják fel a dolgot, hogy
az első: általános.
Ez azonban helytelen.

Ezért van az, hogy
a barátság vonatkozásában
sem képesek értelmezni
minden megfigyelt tényt.

Mivel a barátság összes fajtájára
nem alkalmazható egyetlen meghatározás,
úgy gondolják, hogy a többi fajta:
nem barátság.
Pedig ezek is azok,
csak nem ugyanolyan módon.
Ők azonban,
mihelyt az első meghatározás
- amelynek általánosnak kellene lennie,
ha már egyszer az első –
nem alkalmazható,
azt mondják, hogy
a többi nem is barátság.

Pedig a barátságnak több fajtája van.
Ez ama dolgok egyike,
amelyekről már szoltunk,
minthogy megkülönböztettük
a barátság kifejezés háromféle használatát:
szétválasztottuk ugyanis
az erényen,
a hasznon
és a gyönyörűségen alapuló barátságot.

Ezek közül bizonyára
a hasznon alapuló az,
amelyhez a legtöbb ember barátsága tartozik.
Ugyanis azért szeretik egymást,
mert hasznos egyik a másikának,
és addig tart a szeretet, ameddig a haszon.

Ahogy a közmondás tartja:
"Glaukosz,
a várost védő férfiú addig barátunk, amíg harcol",
és "nem ismerik többé az athéniak a megariaikat".

A gyönyörön alapuló barátság
pedig az ifjaké,
mert ők érzékenyek a gyönyörűségre.
Ezért az ifjak barátsága könnyen változó,
mert ahogyan az évek során
változik a jellemük,
az is változik, hogy
mi kellemes számukra.

A legderekabb emberek
barátsága
pedig az erényen alapul.

Mindebből nyilvánvaló, hogy
az első barátság az,
amely a derék embereké:
a kölcsönös szeretet és vonzalom.
Hiszen
kedves a szerető ember számára az,
akit szeret;
és a szeretett embernek is barátja az,
aki szereti őt.

A barátságnak ez a formája
csupán az emberben van meg,
mert egyedül ő képes
észrevenni a másik vonzalmát.

A többi viszont
az állatokban is megtalálható,
hiszen láthatóan
van bizonyos haszna
az emberek és a háziállatok kapcsolatának,
de még az állatok egymás közötti kapcsolatának is.

Például
amit Hérodotosz mond
az ökörszem és a krokodil kapcsolatáról
és mint ahogy a jósok
a madarak
együttlétét és különválását magyarázzák.

Így hát
a hitvány emberek is
barátkozhatnak egymással,
mind a haszon, mind a gyönyörűség végett.

De egyesek azt mondják, hogy
mivel a barátság első formájában
ezeknek nincs részük,
így nem is barátok.

Hiszen
hitvány a hitvánnyal szemben
jogtalankodni fog,
akik meg jogtalankodnak egymással,
azok nem barátkoznak.
Ám ezek az emberek mégis barátkoznak,
csak hát nem a barátság első formája szerint;
ám
az egyéb formák szerint való barátságukat
mi sem akadályozza.

Hiszen a gyönyör kedvéért,
ha egyébként ártanak is egymásnak,
kitartanak egymás mellett,
ahogy a fegyelmezetlen emberek is teszik.

De ha azok,
akikről az imént szoltunk,
szabatosan vizsgálják a dolgot,
akkor nem tartják barátoknak az olyanokat,
akik a gyönyörűség kedvéért szeretik egymást,
hiszen az nem a barátság első formája.

Az első forma
ugyanis szilárd,
ez pedig nem szilárd.

Mégis, mint mondtuk, barátság ez,
de nem az első, hanem egy abból származó forma.
Ezért ha barátságnak csupán az első mondjuk,
akkor erőszakot teszünk a megfigyelt tényeken
és ez szükségképpen hibás állításokhoz vezet.

Lehetetlenség
az összes formát
egyetlen meghatározás alá vonni.

Így tehát egyetlen megoldás marad:
a szó egyik értelmében csupán az első a barátság,
ám egy másik értelemben az összes fajta az;
de nem úgy, hogy homonümák,

sem pedig véletlenszerű összefüggés alapján,
de nem is úgy, hogy
egyazon nemhez tartoznak,
hanem inkább olyanformán, hogy
egy valamire vonatkoztatva nevezzük meg őket. –

Mivel
a feltétlenül jó
és a feltétlenül gyönyörködtető
ugyanazon dologra és ugyanakkor vonatkozik,
hacsak ennek nincs valami akadálya,
az igaz barát és a feltétlen barát pedig
a kifejezés első értelmében barát,
az illet pedig önmaga kedvéért választjuk –
ez szükségszerűen van így,
hiszen azt az embert,
aki a javakat önmagukért kívánja,
szükségképpen mi is önmagáért választjuk. –
Az igaz barát feltétlenül kellemes.
Ezért van az, hogy
aki bármilyen módon barátunk,
az kellemes.

De erről
pontosabb meghatározást kell adnunk.
Megfontolandó ugyanis, hogy
az ember azt szereti-e, ami számára jó,
vagy azt, ami feltétlenül jó,
és hogy vajon
az aktuális szeretetérzés
párosul-e a gyönyörűséggel,
oly módon, hogy
a szeretet tárgya kellemes is,
vagy pedig nem.
Egybe kell ugyanis mindkettőt foglalni.

Hiszen az olyan javakat,
amelyek nem feltétlenül azok,
hanem alkalomadtán
rosszak is lehetnek valamiképp,
kerülnünk kell;
és ahhoz,
ami valaki számára nem jó,
az illetőnek semmi köze sincs.

Azt keressük tehát, hogy

a feltétlen javak
az egyes ember számára is javak legyenek.
Választani ugyanis a feltétlen jót kell,
az egyes ember mégis azt választja,
ami számára jó.
Ezeket kell összhangba hozni,
és ezt teszi az erény.

Az államtudomány meg azon van, hogy
akiknél még nem így áll a dolog,
azoknál is megvalósuljon.
Aki ember,
alkalmas is erre az útra,
hiszen természettől fogva jók számára
a feltétlen javak.

Mégpedig
a férfiú alkalmasabb az asszonynál
és a jóra való ember alkalmasabb, mint a silány.

Az út meg
kellemes dolgok közepette vezet –
szükségszerű, hogy
az erkölcsileg szép dolgok kellemesek legyenek.

Ha valakiben
ez a kettő nincs összhangban egymással,
az erkölcsileg még nem teljesen jó;
lehetséges, hogy
fegyelmetlenség támadt benne,
ugyanis a jónak és a kellemesnek
az érzelmek területén tapasztalható
egybenemhangzása:
fegyelmetlenség. –

Mivel
az első barátság erényen alapul,
ezért az ilyen barátok is feltétlenül jók lesznek –
nem úgy, hogy hasznot húznak egymásból,
hanem másféleképp.

Mert
a valaki számára jó és a feltétlen jó:
két különböző dolog.
És ugyanaz a helyzet
a lelki alkatok esetében is,

mint a hasznos esetében.

Hiszen

más a feltétlenül hasznos

és a valaki számára hasznos.

Így viszonyul egymáshoz

a testedzés és a gyógyszerhasználat.

Tehát az a lelki alkat is,

amely az ember erénye –

fogadjuk el, hogy

az ember a természetüknél fogva

értékes lényekhez tartozik -,

vagyis a természettől fogva értékes lény erénye,

feltétlenül jó,

az olyan lény erénye meg,

amely természettől fogva sem értékes,

csupán magának a lénynek a számára jó.

Nos, ugyanez a helyzet a kellemessel is. –

Ezen a ponton ugyanis meg kell állanunk,

és meg kell vizsgálnunk,

létezik-e barátság gyönyörűség nélkül,

és az ilyen barátság miben különbözik a másiktól,

meg hogy a következő kettő közül

melyiktől függ a barátság:

vajon szeretünk-e valakit azért, mert jó,

akkor is, ha nem kellemes,

vagy emiatt nem,

és

- mivel a szeretet kifejezést

két értelemben használjuk -

vajon a barátság,

amely aktuális formájában jó,

nem jelenik-e meg a kellemes nélkül?

Nyilvánvaló, hogy

amint a tudományos tevékenység során

az imént elvégzett szemlélődések és tanulmányok

nagyon kellemes érzést keltenek az emberben,

ugyanígy hat ránk meghitt barátaink viszontlátása is.

Mindkét esetre

ugyanaz a meghatározás vonatkozik.

Tehát a feltétlenül jó

természettől fogva feltétlenül kellemes,

és akik számára jó, azok számára kellemes is.
Ebből egyenesen következik, hogy
egymásnak a hasonlók örülnek,
és az ember számára az ember a legkedvesebb.

És ha ez a megállapítás
a nem tökéletes dolgokra érvényes,
érvényes nyilvánvalóan a tökéletesre is.
Tökéletes ember pedig az értékes ember.

Ha a tevékeny,
gyönyörűséggel párosuló barátság
az egymás megismerésén alapuló kölcsönös vonzalom,
úgy nyilvánvaló, hogy
az első barátság általában:
a feltétlen javaknak
és a feltétlenül kellemes dolgoknak
kölcsönös választása –
éppen azért, mert azok jók és kellemesek.

Maga a barátság pedig:
lelki alkat,
amelyből az ilyesféle elhatározás fakad.

Ennek a lelki alkatnak
a munkája ugyanis tevékenység,
amely nem a szerető emberen kívül,
hanem benne működik –
míg az összes képesség tevékenysége
kívül fejt ki hatását,
vagy valami másban van,
vagy valami más.

Ezért az jelent örömet, hogy
mi szeretünk,
nem pedig az, hogy minket szeretnek.

Mert szeretet tárgyául szolgálni
a szeretett lény sajátja ugyan,
ám a tevékenység a szereteten alapul.
És szeretet csak élőlényben ébredhet,
míg szeretetet kiváltani élettelen dolog is tud;
mert szerethetünk élettelen dolgokat is.
Mivel a szeretett lény iránt érzett
tevékeny szeretet
annyit jelent, mint

használni a szeretet tárgyát mint szeretett dolgot,
a barát pedig a barátja számára mint barát,
nem pedig mint zenész,
vagy orvos tárgya a szeretetnek,
tehát maga a barátság gyönyörűsége belőle,
az ő személyéből fakad.

A barátja őt magáért szereti,
nem pedig azért, mert ez vagy az.
Ahol tehát barát a barátnak nem azért örül,
mert az derék,
ott nem beszélhetünk
az első értelemben vett barátságról.
És nem szabad, hogy
[a barátunk] bármiféle járulékos tulajdonsága
annyira akadályozzon, hogy
emiatt ne tudjunk örülni derék természetének.

Hogy értem ezt?
Könnyen előfordulhat, hogy
az illető rossz szagú.
Elegendő, ha barátkozunk vele,
de együtt már ne éljünk ilyennel.

Ez hát
az első értelemben vett barátság,
ebben a kérdésben mindenki egyetért.

Ami a többit illeti,
azok az elsőnek alapján
barátságnak is minősülnek,
meg vitatni is szokás, hogy valóban azok-e.

Hiszen a barátság
valami szilárd dolognak tűnik,
de csupán az első barátság szilárd.
Mert amiről ítéletet mondtunk,
szilárd,
az ítéletet meg a nem gyorsan
és nem egykönnyen változó dolgok
teszik helyessé.

Bizalom nélkül
nincs szilárd barátság.
A bizalom csak idővel jön meg,
hiszen ki kell állnia a próbát,

ahogy Theognisz is mondja:

"Mert nem ismered ki
sem a férfi, sem az asszony esze járását,
míg ki nem próbálsz, mint az igavonó állatét."

Bizonyos idő
eltelte nélkül
nincs barátság,
addig csak kívánják, hogy
barátok legyenek,
és nagyon észrevétlenül
válk barátsággá
az ilyen állapot.

Midőn ugyanis
hajlandóságot mutatnak arra, hogy
barátok legyenek,
és evégett
mindenféle szívességeket tesznek egymásnak,
úgy gondolják, hogy
nemcsak kívánnak barátkozni,
de máris barátok.

Úgy van ez
a barátság esetében is,
mint egyéb dolgokkal kapcsolatban.
Hiszen
ha valaki egészséges szeretne lenni,
attól még nem lesz az;
ugyanígy,
ha emberek barátok szeretnének lenni,
nem lesznek máris barátok.

Bizonyítéka ennek, hogy
azok, akik készek ugyan barátkozni,
de nem próbálták ki egymást,
ily módon könnyen elfordulnak egymástól.

Olyan dolgokon, melyekre nézve
már bizonyosságot adtak egymásnak,
nem vesznek össze,
de amelyekre nézve még nem,
azokban összekülönböznek,
és elhiszik azokat a rágalmakat,
amelyeket
az őket összeveszíteni szándékozók

mondanak.

Ugyanakkor világos, hogy
hitvány emberekben nincs
meg a barátságnak ez a fajtája.
A hitvány és sunyi ember ugyanis
minden dologban bizalmatlan,
mert a maga mértékével mér másokat.

Ezért könnyebb becsapni jó embereket,
hacsak valamilyen tapasztalat hatására
nem váltak bizalmatlanokká.

A hitvány emberek meg
a természeti javakat választják barát helyett,
és egyikük sem szereti az embert jobban,
mint a tárgyakat.
Ezért nem barátok.
Így ugyanis nem jön létre
a szeretett dolgok közössége,
hiszen
a barátot rendelik hozzá a tárgyakhoz,
nem a tárgyakat a baráthoz.

Tehát sok ember között
nem is jön létre
az első értelemben vett barátság,
hiszen sok embert kipróbálni nehéz.
Ehhez ugyanis mindegyikükkel együtt kellene élni.

Aztán meg nem is lehet
barátot ugyanúgy választani, mint köpenyt.
Jóllehet minden embernél okosság jele,
ha két dolog közül a jobbikat választja:
és ha a rosszabbik darab
már régóta van használatban,
a jobbik meg még sose volt,
ezt kell választani –
de a régi barát helyett nem az újat kell választani,
akiről nem tudjuk, hogy ő-e a jobbik.

Hiszen anélkül, hogy
próbára tettük volna,
senki sem barátunk,
de akkor sem, ha egy nap óta az.
Ehhez időre van szükség.

Innen a közmondásban az "egy medimnosz só".

Ugyanakkor
nem csupán feltétlenül jónak kell lennie,
de számodra is jónak, ha a barát a te barátod lesz.

Hiszen feltétlenül azáltal jó valaki, hogy: jó,
barát pedig azáltal, hogy mással szemben jó.

De akkor feltétlenül jó
és feltétlenül barát valaki,
ha benne ez a kettő összhangban van
úgy, hogy ő feltétlenül jó,
és más számára is az,
vagy úgy, hogy
nem feltétlenül derék ember ugyan,
de más számára oly módon jó, hogy
ezáltal hasznos.

Ám azt, hogy
az ember
egyidejűleg sokaknak legyen barátja,
már a szeretet természete is akadályozza:
hiszen nem lehet egyidejűleg
sok emberre vonatkozó tevékenységet kifejteni.

Mindezekből nyilvánvaló, hogy
helyes a mondás:
a barátság a szilárd dolgok közé tartozik,
éppúgy, mint ahogy
a boldogság az önmagukban elégséges dolgok közé.
És helyes az a mondás is, hogy:
"Mert a természet szilárd, nem a kincsek".
De sokkal szebb volna azt mondani, hogy
az erény szilárdabb a természetnél.

És helyes az a megállapítás is, hogy
az idő mutatja meg a barátot
és hogy a viszontagságok inkább, mint a jó sors.
Hiszen világos az értelme a mondásnak, hogy
a "barátok vagyona közös",
mert egyedül a barátok azok,
akik a természeti javak
és a természettől rossz dolgok helyett
- amelyekkel a szerencsés
és a szerencsétlen események kapcsolatosak –

inkább választják az embert,
mint azt, hogy az előbbiek létezzenek,
az utóbbiak meg ne létezzenek.

És a szerencsétlenség mutatja meg,
kik azok, akik nem igaz barátaink,
hanem csupán alkalmilag, a haszon végett azok.

Az idő azonban
megmutatja mindkettőt:
hiszen a hasznos barát
nem ismerszik meg gyorsan,
a kellemes már inkább.

Egyébként
a feltétlenül kellemes
sem ismerhető fel gyorsan.
Az emberek ugyanis
hasonlítanak
a borokhoz és az ételekhez.
Ezek közül is a kellemest gyorsan megismerjük,
ám egy idő múlva ez már kellemetlen
és nem édes a számunkra;
az emberek esetében ugyanígy van ez.

Azt ugyanis, hogy
valami feltétlenül kellemes,
a végén és egy idő múlva kell meghatározni.
Ezzel a sokaság is egyetérthetne,
amely nem csupán a következmények után ítél,
hanem úgy, hogy egy italra azt mondja: "ez kellemes".
Az ital ugyanis
a következményei miatt nem kellemes;
ám mivel nem egyszerre isszák meg,
ezért beszélnek így.
De hát az első benyomás csal.

A barátság első formája tehát
- amely után elnevezik a többit -,
mint az előbb mondtuk,
az erényen alapul,
és az erény okozta gyönyörűségen.

A barátság
egyéb formái
a gyermekekben

és az állatokban
és erkölcsileg hitvány emberekben alakulnak ki.
Innen a mondás:
"az egykorúak örülnek egymásnak",
meg "a rossz emberek egyek a gyönyörűségben".

Hitvány emberek is
lehetnek kellemesek egymás számára,
persze nem mint hitvány
vagy közömbös tulajdonságú emberek,
hanem például ha mindkettő zenész,
vagy az egyik zenekedvelő, a másik meg zenész.

És ilyenformán
minden emberben
van valami jó, ami összekapcsolja őket.

Továbbá
nyereségesek és hasznosak is
lehetnek egymás számára,
persze nem feltétlen értelemben, h
anem a céljukat tekintve,
vagy amennyiben sem nem jók, sem nem rosszak.

Lehet
a derék embernek is
barátja a hitvány,
a hitvány hasznos lehet
a derék elhatározásának végrehajtásánál,
ő meg
a fegyelmezetlen ember
elhatározásának végrehajtásánál,
illetve a hitvány ember
természet szabta céljának elérésében
lehet hasznos.

És kívánni fogja barátjának a javakat,
mégpedig a feltétlen jókat feltétlenül,
azokat pedig, amelyek annak a számára jók,
bizonyos feltétel szerint:
például amennyiben azok
nyomor vagy betegség esetén hasznosak. –

Ezeket a feltétlen javak végett fogja kívánni,
mint ahogy a gyógyszer használatát.
Hiszen nem magát a gyógyszererevést szokás kívánni,

hanem azt, aminek a céljából teszi az ember. –

Továbbá:

a hitvány ember lehet barátja a deréknek
a barátság ama fajtái alapján is,
ahogyan a nem-derék emberek barátkoznak egymással.
Hiszen lehet kellemes is az ilyen ember –
persze nem mint hitvány,
hanem mint részese
a kettejük valamely közös tulajdonságának,
például, ha zenész.

Továbbá

az is szolgálhat a barátságuk alapjául,
hogy minden emberben van valami jó –
ezért van az, hogy néhány ember,
noha nem jó, képes közösségi életre -,
vagy az, hogy alkalmazkodnak egymáshoz.
Hiszen minden emberben van valami jó.

3

Ez tehát a barátság három fajtája.

A barátság kifejezést

mindegyikükre

valamiféle egyenlőség alapján alkalmazzuk,
hiszen akik erényük folytán barátok,
azok valamiféle erénybeli egyenlőség miatt
barátai egymásnak.

Már másik fajta

megkülönböztetése

ezeknek a barátságoknak az,
amely a fölényen alapul,
ahogyan az isteni erény
az emberivel szemben fölényben van.

Ez ugyanis

másik fajtája a barátságnak,
és általában

a parancsoló és az engedelmeskedő
közötti barátságot jelenti.

Közöttük

az igazságosság formája is más,

mert arányosság szerint egyenlő ugyan,
de számszerűen már nem az.
Ebbe a nembe tartozik
az apa és a fia között fennálló barátság
és a jótévő barátsága azzal szemben, akivel jót tesz.

De ezek között is van különbség.
Más az apa barátsága fia iránt,
és más a férj barátsága a feleség iránt.

Az utóbbi
a parancsoló és az engedelmeskedő
között fennálló barátság,
az előbbi a jótévő barátsága az iránt,
akivel jót tettek.
Ezekben a barátságokban nincs meg,
vagy nem egyenlő mértékben van meg
a viszontszeretet.

Hiszen nevetséges is volna,
ha valaki váddal illetné az istenséget amiatt, hogy
nem szereti viszont az embereket ugyanolyan mértékben,
ahogyan azok szeretik őt,
vagy ha ezt a vádat
az engedelmeskedő hozná fel a parancsolóval szemben.
Mert a parancsolóhoz
az tartozik hozzá, hogy őt szeressék,
nem pedig, hogy ő szeressen,
vagy ha szeret, másképpen szeressen.

És a gyönyör is különböző:
nem egy és ugyanaz a fajta az,
amelyet a független ember a vagyonában talál,
vagy a fiában,
és amelyet valaki akkor érez,
ha hozzájut ahhoz, amiben szűkséget szenvedett.

Ugyanúgy áll a dolog
azok esetében is,
akik a haszon vagy a gyönyör végett barátkoznak:
részint az egyenlőség,
részint a fölény alapján barátok.

Ezért azok,
akik úgy gondolják,
barátságuk alapja az egyenlőség,

megvádolják barátjukat,
ha úgy látják, hogy
kettejük haszna
meg az egymással szemben gyakorolt jócselekedetek
nem egyenlőek.

Ugyanígy
a gyönyörön alapuló barátság esetében is,
s ez világosan látszik a szerelmi kapcsolatokban;
ez az oka gyakori civódásaiknak,
ugyanis a szerető nem tudja, hogy
kettejük hajlandóságának mértéke nem azonos.
Ezért mondta Ainikosz, hogy
"ilyet a szeretett mondana, nem a szerető".
Mások azonban úgy gondolják, hogy azonos a mérték.

4

Tehát mint mondtuk,
a barátságnak három fajtája van:
az erényen, a hasznon és a gyönyörűségen alapuló,
és ezek ismét két részre oszlanak:
néhányek egyenlőségen,
mások meg fölényen alapulnak.

Noha barátság mind a két fajta,
mégis csupán azok barátok,
akiknek a barátsága egyenlőségen alapul.

Hiszen lehetetlenség is volna, hogy
egy férfi egy gyermek barátja legyen –
mégis szereti, és az is szereti őt.

Néha előfordul, hogy
valakinek szeretnie kell
a nála feljebb állót,
de ha az szereti őt,
megróják, hogy méltatlant szeret.

Mert a szeretet mércéje:
a barátok méltó volta és egyfajta egyenlősége.

Nos hát,
részint a korban fiatalabb emberek
nem méltók arra, hogy
az ember

az övékéhez hasonló szeretetet érezzen irántuk,
részint azok,
akiket erényben, származásban
vagy más effélében múlunk felül.

Az azonban méltó a kiválóbbikhoz, hogy
kevéssé vagy egyáltalán
ne tápláljon szeretetet
sem a haszon,
sem a gyönyörűség szerinti,
sem az erényen alapuló barátságban.

Kicsiny különbségek esetén nyilvánvaló, hogy
vitára kerül sor,
hiszen a kicsiny néha semmit sem számít,
mint például a tűzifa súlyának mérésekor,
de már számít az aranynál.

De a kicsinyt
helytelenül szokták megítélni,
mert az ember saját javát nagynak látja,
mivel az közel van,
a másikat meg, távolsága miatt, kicsinynek.

Ám ha a különbség nagy,
akik alulmaradnak,
maguk sem kívánják, hogy
a másik viszonozza
vagy ugyanúgy viszonozza szeretetüket –
ilyen volna,
ha valaki például az istenségtől kérne ilyesmit.

Nyilvánvaló, hogy
az emberek akkor barátok,
ha egyenlőek,
de viszontszeretet létezik anélkül is, hogy
barátok lennének.

És az is világos, hogy
miért keresik inkább az emberek
a fölényen,
mint az egyenlőségen alapuló barátságot.
Ily módon ugyanis
egyszerre van részük abban is, hogy
szeretik őket,
meg abban is, hogy ők a különbek.

Ezért becsesebb
egyesek szemében
a hízelgő a barátnál,
mert abban, akinek hízeleg,
azt a benyomást kelti, hogy
ő mindkettőben részelteti a másikat.

Kiváltképp,
a nagyravagyók számára becsesebb,
mert az, hogy csodálják őket,
annyit tesz, hogy ők a különbek.

A természettől fogva
egyesek szerető szívűnek,
mások nagyravagyónak születnek.

Szerető szívű az olyan ember,
aki számára nagyobb öröm,
ha ő szeret, mint ha őt szeretik.
A másik meg inkább nagyravagyó.
Aki tehát annak örül, hogy csodálják és szeretik,
az saját fennsőbbisége alapján barátja valakinek,
aki meg a másik iránti szeretete
fölött érzett gyönyörűségből barátja valakinek,
az szerető szívű ember.

Hiszen
a szeretet szükségképpen
a tevékenyben van benne,
mert az, hogy valaki szeretet tárgya,
járulékos tulajdonsága,
ugyanis az, hogy valakit szeretnek,
rejtve maradhat,
de hogy valaki szeret, az már nem.

Az, hogy az ember szeret valakit,
inkább tartozik a barátság formájához,
mint az, hogy az embert szereti valaki.
Ez utóbbi a szeretet tárgyához tartozik.

Ennek bizonyítéka az, hogy
egy barát
- ha már mindkét lehetőség nem áll számára nyitva –
inkább választaná azt, hogy
ő ismerje a másikat,
mint azt, hogy az ismerje őt;

ahogy például azok az asszonyok is,
akik másokhoz adják ki a gyermeküket,
vagy Andromakhé az Antiphón tragédiájában.

Mert nyilvánvaló, hogy
aki ilyen helyzetben azt akarja, hogy
őt ismerjék fel,
az önmaga érdekében cselekszik,
és azért, hogy vele történjék valami jó,
nem pedig, hogy ő cselekedjék illet,
míg amaz, aki azt akarja, hogy ő ismerje fel a másikat,
ezt a jó cselekedet és a szeretet végett teszi.

Ezért dicsérjük azokat is,
akik megőrzik szeretetüket a holtak iránt;
mert ők ismerik azokat, de azok őket nem. –

Megbeszéltük tehát, hogy
a barátságnak több formája van,
és hogy mennyi, tudniillik, hogy három;
aztán hogy szeretettnak lenni
és viszontszeretettnek lenni
meg barátoknak lenni
különbözőképpen,
egyenlőség és fölény alapján lehet.

5

Mivel a barát kifejezést
- mint erről az elején is szóltunk –
általánosabb értelemben is alkalmazzák,
mégpedig azok,
akik kívülről közelítve foglalják össze a témát:
egyesek a hasonlókról állítják, hogy barátok,
mások meg az ellentétekről –
ezért ezekről a nézetekről is
meg kell mondanunk, hogy
hogyan viszonyulnak a barátság megbeszélt fajtáihoz.

A hasonló kifejezés
kapcsolatba hozható
mind a kellemessel, mind a jóval.
Ugyanis a jó egyszerű, a rossz meg többféle.
És a jó mindig hasonló önmagához
és nem változik meg jellegében,
a hitvány meg az ostoba reggel ilyen és estére már más.

Ezért a hitványak,
hacsak nem illenek össze,
nem barátaik egymásnak,
hanem meghasonlottságban élnek.
De a nem szilárd barátság nem barátság.

Ezért a hasonló: baráti,
mivel a jó: hasonló.
Ugyanígy van ez
a kellemesen alapuló barátsággal.
Hiszen a hasonlók számára
ugyanazok a dolgok kellemesek,
és önmaga számára
természettől fogva kellemes minden.

Ezért a hasonló korúak számára
egymás hangja, viselkedése
és együttlétük a legkellemesebb,
és ez így van a többi élőlénynél is.

És ily módon
a hitvány emberek is szerethetik egymást:
„a hitványak egyek a gyönyörűségben”. –

Az ellentétes pedig
hasznossága miatt barátja ellentétének.

A hasonló ugyanis
önmaga számára haszon nélküli;
ezért van szüksége az úrnak a szolgára
és a szolgának az úrra,
és a férfinak meg a nőnek egymásra.

Kellemes az ellentétes, mert hasznos;
de nem mint cél,
hanem mint a célhoz vezető eszköz.
Mert ha valami eléri azt, amire vágyódik,
akkor céljánál van,
és nem törekszik ellentéte felé,
például a meleg a hideg felé
és a száraz a nedves felé.

Ám
az ellentétek barátsága is
valamiképpen a jóra irányul,
hiszen a közép végett törekszenek egymás felé;

mint összetartozók törekszenek ugyanis egymás felé,
hogy kettőből ezáltal egyetlen középpé váljanak.

Ezért ez a törekvés
az ellentétekre csak járulékos módon,
lényege szerint a közésre irányul,
hiszen nem arra törekszenek, hogy
egymás ellentéteivé,
hanem hogy középsőkké váljanak.

A túlságosan
átfagyott emberek
ugyanis
melegedéssel nyerik vissza
a középső állapotot,
a túlságosan felhevültek meg akkor,
ha hűsölnek,
és hasonlóképpen van az egyéb dolgokban is.

Ha pedig
nem nyerik ezt vissza,
állandó vágyakozásban élnek,
nem a közép állapotában.

De a közép embere
vágyakozás nélkül örvend
a természettől kellemes dolgoknak,
míg a többiek mind olyasminek örülnek,
ami elfajzott a természetes lelki alkattól.

Ez a fajta viszony
megtalálható
az élettelen dolgok között is,
ám szeretet csak akkor támad,
ha élők között fordul elő.

Ezért van az, hogy
az emberek
néha azokban lelik örömüket,
akik nem hasonlítanak hozzájuk,
például a kedélytelen emberek
a jókedvűeknek örülnek,
a heves természetűek az egykedvűeknek,
mert egyik a másikat a közép állapotába hozza.
Természetesen,
mint mondtuk,
csak járulékos módon az ellentétük az,

amit szeretnek; a céljuk: a jó.

Megbeszéltük tehát, hogy
a barátságnak hány fajtája van,
és melyek azok a különbségek,
amelyek a barátok,
szerető emberek és szeretett emberek
kifejezések használatakor jelentkeznek,
és hogy az emberek barátkozhatnak
szeretet és viszonztszeretet nélkül.